Ankara Üniversitesi
SBF Dergisi,
Cilt 81, No. 2, 2026, s. 245-270
Türkçe

Araştırma Makalesi / Research Article
DOI

‘BİZ’ ve ‘ÖTEKİ’NİN ÇEVRİMİÇİ KURULUMU: TÜRKİYE’DE SURİYELİLERE YÖNELİK TWİTTER/X SÖYLEMLERİ*

İsmet Çiçek
Süleyman Demirel Üniversitesi
ORCID: 0009-0007-7126-4459
ROR ID: ror.org/04fjtte88

● ● ●

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara ilişkin sosyal medya söylemini eleştirel söylem analiziyle incelemektedir. Twitter/X iletilerinde ‘biz–öteki’ karşıtlığı, ekonomik yük, güvenlik ve kültürel uyumsuzluk eksenlerinde yeniden kurulmakta; bu çerçeve tarihsel bellek, ulusal kimlik ve güncel kriz anlatılarıyla meşrulaştırılmaktadır. Bu çalışmada van Dijk’ın sosyo-bilişsel yaklaşımı (SBY) ile KhosraviNik’in sosyal medya eleştirel söylem çalışmaları (SM-ESÇ) çerçevesi birlikte kullanılarak mikro (leksik/retorik), mezo (grup temsilleri/etkileşim) ve makro (ideolojik-politik bağlam) düzeylerde örüntüler haritalandırılmaktadır. Bulgular, ‘Suriyeli’ figürünün çoğunlukla “yük/tehdit/uyumsuz” olarak kodlandığını; buna karşı dinî-insanî dayanışma, İslamofobi ve çifte standart eleştirisi etrafında bir karşı-söylem üretildiğini göstermektedir. Sonuç olarak dijital paylaşımlar, bireysel kanaatlerden çok kolektif bilişsel şemaların ve ideolojik düzeneklerin dolaşıma giren izdüşümleridir. Çalışma, dil-biliş-bağlam eklemlenişi üzerinden Suriyeli sığınmacılığın nasıl ‘sosyal sorun’ olarak kurulduğunu görünür kılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Söylem, Göç, Suriyeli, Eleştirel söylem analizi, Sosyo-bilişsel yaklaşı

The Online Construction of ‘Us’ and ‘Them’: Twitter/X Discourses on Syrians in Türkiye

Abstract

This study examines Twitter/X discourse on Syrian refugees in Turkey through critical discourse analysis, combining van Dijk’s socio-cognitive approach (SCA) and KhosraviNik’s social-media critical discourse studies (SM-CDS). I am mapping patterns across micro (lexical/rhetorical), meso (group representations/interaction), and macro (ideological–political) levels. The ‘us–other’ divide is reconstructed via tropes of economic burden, security threat, and cultural incompatibility, legitimised by invocations of historical memory, national identity, and crisis narratives. Findings show the ‘Syrian’ is routinely coded as burden/threat/misaligned, while a counter-discourse invokes religious–humanitarian solidarity, indicts Islamophobia, and exposes double standards. Digital posts, therefore, are less private opinions than projections of shared cognitive schemas and ideological frames. Overall, the analysis demonstrates how language, social cognition, and political context interlock to construct “Syrianness” as a social problem.

Keywords: Discourse, Migration, Syrians, Critical discourse analysis, Socio-cognitive approach

---

* Makale geliş tarihi / Received date: 29.10.2025
Makale kabul tarihi / Accepted date: 06.04.2026
Erken görünüm tarihi / Published online: 11.05.2026

Yazar email: ismetcicek@sdu.edu.tr

CC BY NC ND

OPEN ACCESS

‘Biz’ ve ‘Öteki’nin Çevrimiçi Kurulumu: Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Twitter/X Söylemleri

Giriş

Uluslararası göç, yalnızca sınırları değil, bakışları da yerinden oynatır. İnsanlar yurtlarından koparıldığında onları karşılayan şey yalnızca yeni coğrafyalar değil aynı zamanda kelimeler, bakışlar ve tanımlamalardır. Göç, mekânsal bir yer değiştirmenin ötesinde, toplumsal, kültürel ve politik bir yeniden kurulum sürecidir. Bu kurulumda dil merkezi rol oynamaktadır (Fairclough, 1992; Wodak, 2001). Göçmenlik, içinde bulunulan maddi koşullar kadar bu koşulları kuşatan söylemsel yapılarla biçimlenir; göçmen figürü kimi zaman ‘mağdur’, kimi zaman ‘yük’, kimi zaman ise ‘tehdit’ olarak temsil edilir. Bu temsiller rastlantısal değil; tarihsel, ideolojik ve kültürel bağlamlarla iç içe geçmiş toplumsal bilişin ürünüdür (van Dijk, 2006a).

Türkiye’nin son on beş yılda deneyimlediği Suriyeli göçü, bu söylemsel inşa süreçlerinin belirgin bir tezahürüdür. 2011’de Suriye’de başlayan iç savaşın ardından Türkiye, milyonlarca Suriyelinin sığındığı başlıca ülkelerden biri hâline gelmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2024 itibarıyla geçici koruma kapsamında 3.143.635 Suriyeli Türkiye’de yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bu demografik dönüşüm, yalnızca insani yardım meselesi olmakla kalmayıp; sosyal politika, güvenlik, kimlik ve vatandaşlık tartışmalarıyla iç içe geçen çok katmanlı bir gündem üretmiştir (Yılmaz & Günay, 2022).

Zaman içinde Suriyeliler, ekonomik kriz, işsizlik, kamu hizmetleri ve güvenlik gibi alanlardaki yapısal sorunların sembolik taşıyıcısı olarak kodlanmış; bu kodlama siyaset ve geleneksel medya kadar, bireylerin aktif üretici olduğu sosyal medya platformlarında daha dinamik, çelişkili ve yer yer radikalleşen biçimlerde dolaşıma girmiştir (Doğanay & Çoban Keneş, 2016; Kazan & Pirçek, 2023). Özellikle Twitter/X, bilgi paylaşımının yanı sıra toplumsal öfkenin, korkunun ve dışlayıcı kimlik siyasetinin yoğunlaştığı bir mecra olarak öne çıkmaktadır (Tiryaki, 2022). Böylece gündelik deneyimler ve bireysel tepkiler,

tarihsel ötekileştirme kalıpları, siyasal kutuplaşma ve ideolojik formasyonlarca beslenen söylemsel örüntülerle eklemlenmektedir (Devran & Özcan, 2016; Göker & Keskin, 2015). Bu nedenle göçmenliğe dair söylemler, yalnızca dilsel ifadeler değil; iktidar ilişkileri, tarihsel bellek ve kültürel kodların taşıyıcılarıdır. Suriyeli sığınmacı figürü, istatistiksel verilerin ötesinde, medya, siyaset ve dijital platformlar aracılığıyla yeniden üretilen anlam ağları içinde toplumsal gerçeklik kazanmaktadır. Dolayısıyla söylemin içerdiği sözcüklerin ötesine geçerek, onları mümkün kılan sosyal yapı ve ideolojilere odaklanmak gerekmektedir (van Dijk, 1998).

Bu çalışmanın epistemolojik zemini olan eleştirel söylem analizi (ESA), göç söylemlerini görünür kılmak için kuramsal ve yöntemsel bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı (SBY), dilsel pratikleri tarihsel ve ideolojik bağlamlara yerleştirerek mikro–mezo–makro düzeylerde çözümleme imkânı sağlamakta; toplumsal hafıza, grup kimlikleri ve ideolojik konumların söylemsel üretimlerdeki rolünü açığa çıkarmaktadır (van Dijk, 1993a, 1998, 2008). KhosraviNik'in (2017) sosyal medya eleştirel söylem çalışmaları (SM-ESÇ) yaklaşımı ise, platform mantığı ve etkileşim dinamiklerini dikkate alarak mezo düzeydeki çözümlemeyi tamamlamaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik sosyal medya söylemlerini Twitter/X üzerinden ESA ile incelemekte; göçmenlik söylemlerinin hangi tarihsel, kültürel ve ideolojik kodlarla üretildiğini, bu söylemlerin dijital dolaşımını ve toplumsal bilişi nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Böylece çalışma, yüzeydeki dilsel göstergelerin yanı sıra bu göstergeleri mümkün kılan toplumsal koşullar, bilişsel şemalar ve güç ilişkilerine odaklanmaktadır (Wodak & Meyer, 2009; van Dijk, 2006b). Sonuç olarak mevcut çalışma, dijital temsillerin yalnızca semantik düzeyde değil, toplumsal biliş ve ideolojik aygıtlar düzeyinde de incelenmesi gerekmekte olduğu tespitinden yola çıkarak; sosyal medya çağında göçmenliğin kamusal temsiline eleştirel, çok katmanlı ve bağlamsal bir perspektif önermektedir.

1. Uluslararası Göçün Söylemsel İnşası: Göçü Bir Sosyal Sorun Olarak Kurmak

Uluslararası göç, tarih boyunca ekonomik çıkarların, siyasal kırılmaların ve kültürel etkileşimlerin düğümlendiği bir hareketlilik rejimi olup; tek bir kurama indirgenemeyecek kadar katmanlıdır. Literatürde yan yana ilerleyen, kimi zaman birbirini tamamlayan kimi zaman gerilim üreten çok sayıdaki yaklaşım 'evrensel teori' beklentisini boşa çıkarmaktadır. Günümüz küresel düzeninde göçü tek bir motivasyonla açıklamak sorunludur; disiplinler arası bir

konumlanma, olgunun doğasının dayattığı bir gerekliliktir. Bu çoğulluk yalnız tipolojileri karmaşıklaştırmakla kalmayıp; her göç sürecinde ekonomik rasyonalite, siyasal stratejiler, hukuki sınıflandırmalar ve kültürel tasavvurların iç içe geçtiği çok katmanlı bir sahayı görünür kılmaktadır (Massey vd., 2014).

Söylem teorisi, bilginin söylemsel olarak kurulduğu varsayımından hareket ederek (Jäger, 2001) göçü salt demografik bir hareket değil, belirli anlatı ve sınıflandırmalar aracılığıyla inşa edilen bir toplumsal gerçeklik olarak kavramamıza imkân tanımaktadır. Bu çerçevede "mega söylemler" üreten kurumsal/kamusal diller (Alvesson & Kärreman, 2000) ile gündelik etkileşimlerde üretilen küçük ölçekli söylemler ayrımı önemlidir (Gee, 2005). Büyük S'li söylemler göçü güvenlik, egemenlik ve istikrar eksenlerinde kodlarken; küçük s'li söylemler, gündelik dilsel kaynaklarla bu kodları pekiştirir ya da yerinden eder. Dijital dolaşım iki düzey arasındaki geçirgenliği artırmakta; kurumsal anlatılar bireysel ifadelerden beslenirken bireysel ifadeler de kurumsal kalıpları ödünç almaktadır. Böylece söylemdeki değişimler toplumsal ve ideolojik düzleme daha hızlı yansımaktadır.

Bu temsil düzeneğinin pratik sonucu, göçün sıkça bir sosyal sorun olarak çerçevelenmesidir. 'Doğru ve geçerli bilgi' statüsü kazanan söylemler, çözüm mekanizmalarını bu sorunun bertarafına yönlendirmektedir. Klasik yaklaşım, sosyal sorunları geniş kesimleri etkileyen ve kolektif müdahale gerektiren meseleler olarak tarif etmektedir. Bir olgunun sorun statüsü kazanması yalnız nesnel verilere değil, öznel algı ve değer ihlali duygusuna da dayanır (Fuller & Myers, 1941). İstatistiksel göstergeler tek başına yeterli olmayıp; bunun yanında toplumsal farkındalık gerekmektedir. 'Doğal tarih modeli', farkındalık, çözüm baskısı ve politika müdahalesi evrelerini ayırır; süreç doğrusal değildir, kimi sorunlar unutulur, yeniden tanımlanır ya da yeni boyutlar kazanır (Fuller & Myers, 1941; Miller, 2018). Bu yüzden sosyal sorunlar durağan nesneler değil; sürekli yeniden kurulan dinamik süreçlerdir (Blumer, 1971).

Sosyal inşacı çizgi bu dinamizmi "iddia oluşturma" (claims-making) faaliyetiyle açıklamaktadır (Spector & Kitsuse, 1977). Uzmanlar, aktivistler ve medya belirli olguları ısrarla sorun olarak adlandırıp kurumlara kabul ettirdiğinde statüko güçlenmektedir. Dijital mecraların yükselişi bu döngüleri hızlandırmış; sosyal medyayı bu tanımlamaların başat zemini hâline getirmiştir (Spector, 2019). Çevre kirliliğinin 'büyümenin yan ürünü'nden 'küresel kriz'e taşınması ya da işsizliğin 'ekonomik döngü'den 'bireysel başarısızlık'a kaydırılması, çerçevelemenin siyasal sonuç üreten gücünü göstermektedir (Spector & Kitsuse, 1977; Schneider, 1985). Burada esas soru, hangi dilsel ve kurumsal kaynakların bir olguyu 'sorun' mertebesine yükselttiğidir.

Güç ilişkilerini söylemle birlikte düşünen yaklaşımlar, 'niçin sorun sayıldığı'na başka bir mercek tutmaktadır. Pfohl'a (1985) göre sosyal sorunlar

iktidar ağlarınca üretilen söylemsel düzeneklerdir. Hangi olguların sorun statüsü kazanacağı ise dönemin güç mücadeleleriyle ilişkilidir. Maynard (1988) ise etkileşimsel boyuta vurgu yapmakta; dilin gerçekliği pasif olarak yansıtmakla kalmadığını, gündelik konuşmalar ve pratikler aracılığıyla aktif biçimde kurduğunu öne sürmektedir. Ibarra ve Kitsuse (1993), "vernacular resources" (halk dilindeki kaynaklar) kavramıyla, teknik jargondan çok metaforlar, popüler anlatılar ve kültürel referansların çerçeveleme gücüne işaret etmektedir. 'Küresel ısınma' yerine 'iklim krizi' ifadesinin, olguyu daha acil ve tehditkâr kılması; 'cam tavan' metaforunun, cinsiyet eşitsizliğini soyut göstergelerden gündelik deneyime çekmesi bu gücün tipik örnekleridir. Bu söylem mimarisi Twitter/X'te daha çıplak görünmektedir. Algoritmalar görünürlüğü düzenlemekte; trend başlıklar kısa döngülerde yükselip sönmekte, mavi tik gibi sembolik sermaye biçimleri dolaşımı şekillendirmektedir. Bu doğrultuda eleştirel sesler geri plana itilirken; bazı figürlerin içerikleri öncelik kazanabilmektedir. Öte yandan kullanıcıların etiketleri dolaşıma sokması kurumsal dili dönüştürebilir; dil, egemenliğin olduğu kadar direnişin de aracıdır (Pfohl, 1985; Maynard, 1988). Bu nedenle sosyal sorunların kurulumu, yalnız yukarıdan aşağı işleyen kodlama değil; aşağıdan yukarı taşınan dilsel kaynakların etkilediği iki yönlü bir eklemlenmedir (Ibarra & Kitsuse, 1993).

Yılmaz (2012, ss. 261–272), sosyal sorun kavramının yönetimsel, toplumsal ve siyasal dönüşümünü izleyerek, risk temelli yönetişimin aile, yaşlılık, gençlik, göçmenlik, bağımlılık ve işsizlik gibi alt kategorilerde yeni politika mimarileri ürettiğini ortaya koymakta; bu çerçevede sosyal sorun, bütüncül biçimde ele alınan bir mesele olmaktan çok; riskin sınıflandırıldığı, hedeflendiği ve yönetildiği bir yönetişim nesnesi olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu eksen kayması göç alanına tercüme edildiğinde, bir yandan entegrasyon ve işgücü piyasasına dahil etme söylemlerini öne çıkarırken, diğer yandan denetim ve kontrol repertuarlarının aynı mimari içinde birlikte işletilebilmesine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla tartışma, göçmenlerin toplumsal entegrasyonuna ilişkin sosyal politika tartışmalarından; göçün hangi koşullarda, hangi ölçütlerle ve hangi eşiklerde 'yönetilecek bir risk/tehdit' olarak kodlanacağına ilişkin yönetişim meselesine doğru kaymaktadır. Bu yönelim, yalnızca teknik bir yönetim dili üretmekle kalmayıp; aynı zamanda göçü, verili bir düzen fikrine dışarıdan gelen ve bu nedenle yönetilmesi gereken bir hareketlilik olarak kavramsallaştıran kurucu bir ön kabulü de yeniden üretmektedir. Tam da bu noktada, hareketliliği istisna, yerinde kalmayı ise norm sayan "yerleşiklik yanlılığı"nın belirleyiciliği görünür hâle gelmektedir (Malkki, 1992). Bu kabule göre toplumların 'normal'i yerinde kalmak, 'istisna'sı yer değiştirmektir; göç istikrar için bir tehdit olarak kodlanmaktadır. Oysa antik hareketlilikten sanayileşmeye ve küreselleşmenin çağdaş akışlarına uzanan uzun tarih, göçün kalıcı ve çok yönlü olduğunu göstermektedir (Castles, 2010).

Durağan toplum tahayyülü göçün tarihsel gerçekliğiyle uyuşmaz; risk yönetişimi bu tahayyülü güncelleyerek göçü "yönetilecek tehdit"e çevirir ve insanların süreğen-devingen akışlarını görünmezleştirir.

Göçün bugün neden ve nasıl bir sosyal sorun olarak kodlandığını makro düzeyde anlamak için "imparatorluk" kavramsallaştırması açıklayıcıdır. Klasik emperyalizmden farklı olarak küresel kapitalizm, merkezsiz, sınır tanımaz ve değişken komuta ağlarına dayalı esnek bir egemenlik düzenine evrilmiştir (Hardt & Negri, 2000/2003, ss. 17–27). Bu düzlemde göç, sermaye akışları ve emek hareketliliğinin asli bileşenidir; yalnız mekânsal bir yer değiştirme değil, emek biçimlerinin dönüşümünde ve üretim ilişkilerinin yeniden yapılanmasında etkili bir süreçtir (Hardt & Negri, 2000/2003, s. 227). Göçmenler aynı anda sömürüye açık ve direniş potansiyeli taşıyan aktörler olup; göç, birikim rejimlerinin sürekliliğini taşırken, bu rejimlerin içkin çelişkilerini de görünür kılmaktadır (Hardt & Negri, 2000/2003, ss. 242–244). Göçün etkileri işgücü piyasalarından demografik, politik ve kültürel dokulara uzanmakta; hareketlilik modernliğin disipliner rejimlerinde çatlaklar yaratmaktadır (Hardt & Negri, 2000/2003, ss. 226–227). Uluslararası göç, ulus-aşırı bir dönüşümün parçası olarak toplumları makro ölçekte yeniden biçimlendirmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 11).

Güncel kapitalizmi "maddi olmayan emek" ve "biyo-politik üretim" kavramları aydınlatmaktadır. Maddi olmayan emek; bilgi, enformasyon, kültürel üretim ve duygulanımsal hizmetleri kapsarken; üretimin toplumsal/kültürel boyutları öne çıkmakta; sömürü sosyal ilişkiler ve kolektif zekânın yönetimi üzerinden işlemektedir (Hardt & Negri, 2000/2003, ss. 304–305; Brown & Szeman, 2005). Biyo-politik üretim ise ekonomik düzenle kimliklerin, duyguların ve bedenin yönetildiği bir iktidar biçimidir (Hardt & Negri, 2000/2003, ss. 372–373). Bu zeminde "çokluk" (multitude), homojen "halk" ya da klasik "proletarya"nın yerine geçen, heterojen ve dinamik bir toplumsal özne olarak tanımlanır; Fordizm sonrası bilgi üreticileri, iletişimciler, duygulanımsal emek verenler ve güvencesizler bu kolektife dahildir (Hardt & Negri, 2004, ss. 12–16; Mazzarella, 2010). 'Göçmen', 'mülteci', 'sığınmacı', 'geçici/şartlı koruma' gibi adlandırmalar çokluğun temsil rejimini kılavuzlamakta; fakat her temsil, çokluğun indirgenemez potansiyelini çerçeveleme eğilimi taşımaktadır.

Adlandırma ideolojik bir eylem olup; asimetrik ilişkileri görünmez kılabilir ya da belirli bir tehdit kurgusuna sabitleyebilir. Bir gruba verilen ad, bürokratik statünün ötesinde, dil, kültür ve değer düzeyinde bir temsil mimarisidir. Bu mimari, o gruba yönelen siyasal, ekonomik ve kültürel pratikleri şekillendirmektedir. Refahın paylaşımına ilişkin tasarılar, akış hâlindeki çokluğu kimi zaman tehdit olarak kodlayarak meşruiyet devşirir; ulus-üstü temsil rejimleriyle eklemlenmiş ulusal siyasalar bu kodları politika mimarisine tercüme

eder. Böylece göç hem birikim rejimlerinin zorunlu unsuru hem de bu rejimlerin kırılganlıklarını ifşa eden bir kırılganlık noktasına dönüşür.

Söylem–madde eklemlenişi, dijital mecraların hızlandırdığı iddia-oluşturma döngüleriyle birleştiğinde, göçün sosyal sorun olarak kodlanmasının koşullarını görünür kılmaktadır. Kurumsal mega anlatılar Twitter/X'te gündelik küçük söylemlerle çarpışmakta; algoritmalar belirli çerçeveleri öne çıkarmakta yahut geri itmektedir. Halk dilindeki kaynaklar sorun statüsünün toplumsal kabulünü pekiştirmekte veya yerleşik adlandırmaları dönüştürmektedir. Aynı anda, yerleşiklik yanlılığı durağan toplum tahayyülünü günceller; göçün tarihsel olağanlığı 'istisna' olarak kodlanmış tehdit anlatıları içinde yeniden çerçevelenmektedir.

Bu çalışmanın teorik kurgusu üç eksende birleşir: (i) söylem–maddi pratik eklemlenişi; (ii) sosyal inşacılığın iddia-oluşturma mantığı ve "vernacular resources"; (iii) yerleşiklik yanlılığı ile İmparatorluk/çokluk diyalektiği. İlk eksen, bilginin söylemsel doğasını (Jäger, 2001) göçün temsil rejimleriyle ilişkilendirerek mega ve küçük söylemlerin dolaşımını temellendirmektedir (Alvesson & Kärreman, 2000; Gee, 2005). İkinci eksen, sorun statüsünün nasıl üretildiğini, hangi aktörlerin hangi dilsel kaynakları mobilize ettiğini ve bu kaynakların kurumsal dili nasıl biçimlendirdiğini sorgulamaktadır (Spector & Kitsuse, 1977; Ibarra & Kitsuse, 1993; Spector, 2019). Üçüncü eksen ise, yerleşiklik yanlılığının durağan toplum tahayyülünü nasıl yeniden ürettiğini (Castles, 2010) ve imparatorluk/çokluk okumasının göçü hem birikimin kurucu halkası hem de rejimin çelişkilerini teşhir eden bir kırılma olarak kavradığını göstermektedir (Hardt & Negri, 2000/2003, 2004; Castles & Miller, 2008; Brown & Szeman, 2005; Mazzarella, 2010).

Sonuç olarak, uluslararası göçün söylemsel temsilini dijital dolaşımla, yerleşiklik tahayyülleriyle ve küresel egemenlik biçimlerinin dönüşümüyle birlikte okumak; 'sosyal sorun' statüsünün nasıl kurulduğunu ve hangi maddi sonuçları doğurduğunu kavramaya imkân tanımaktadır. Göç, refahın ve zenginliğin paylaşımı üzerine kurulu siyasal tasarıları sınarken; akış hâlindeki çokluğun potansiyeli kimi zaman tehdit anlatılarıyla bastırılmakta, kimi zaman da yeni dayanışma biçimlerine kapı aralamaktadır. Bu gerilim, söylem ile madde arasındaki karşılıklı kuruluşta ve kurumsal mimarilerin orta yerinde görünürleşmektedir.

2. Dil, Söylem ve İdeoloji: Sosyobilişsel Bir Okuma

Söylem, sosyal, kültürel ve kurumsal çerçeveler içinde anlamın nasıl kurulduğunu ve iletildiğini açıklayan, güçlü bağlamsal konumlanışı olan bir

kavramdır. Kapsamı yalnız sözlü/yazılı ifadelere değil; dil pratiklerini kuşatan kurumsal ve tarihsel bağlamlara da uzanmaktadır. Sözlüklerde (Türk Dil Kurumu, 2024; Oxford University Press, 2024; Merriam-Webster, 2024) sırasıyla "bir düşünceyi ortaya koyma tarzı", "bir konunun uzun ve ciddi biçimde ele alınması" ve "dilin bağlam içinde bilgi/deneyimi düzenlemesi" olarak geçse de bu ilk tanımlar kavramın derinliğini karşılayamamaktadır. Sözen (1999, s. 20) söylemi ideoloji, bilgi, diyalog, beyan, müzakere ve güç devinimlerini içeren eyleme dönüşmüş süreçlerin bütünü; Gee (2005, s. 26) ise konuşma-yazmanın ötesinde hareket etme, etkileşme, değer verme, hissetme, giyinme, düşünme ve inanma kalıplarıyla icra edilen bir kimlik performansı olarak kavramaktadır. Sonuç olarak söylem, dil-iktidar-bilgi üçgeninde yalnızca yansıtmakla kalmayıp; toplumsal gerçekliği aktif olarak kurar ve biçimlendirir.

Bu çerçevenin epistemolojik izdüşümü ESA'dır. ESA, söylem-güç-ideoloji-toplum ilişkilerini çözümleyen disiplinlerarası bir paradigma olup, bu paradigmanın temel amacı dilin toplumsal eşitsizlikleri nasıl ürettiği/pekiştirdiği ya da onlara nasıl direnç oluşturduğu sorusunu açığa çıkarmaktır (Wodak & Meyer, 2009). Burada dil, soyut bir sistem olarak değil, tarihsel-siyasal-kurumsal bağlamlara gömülü toplumsal bir pratik olarak ele alınmakta; 'doğallaşmış' ideolojileri görünür kılan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (van Dijk, 1991, ss. 21–23; Fairclough, 1995, s. 27). Dil, betimlemeyle yetinmez, aynı zamanda dönüştürücü bir entelektüel yönelim izler. İdeoloji ve hegemonya literatürü (Gramsci, Laclau–Mouffe) ile Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı, çalışmanın kuramsal omurgasını; Halliday'in sistemik-işlevsel dilbilimi ise dilbilimsel zeminini oluşturmaktadır (Wodak, 2001; Jäger & Maier, 2016).

ESA'nın uygulama alanı geniştir. Siyasal söylemde "biz-onlar" antagonizması ve onun metafor/ön varsayım/çerçeveleme stratejileri (Wodak & Weiss, 2005; van Dijk, 2008), haber medyasında seçme-sunma devrelerinin ideolojik temelleri (van Dijk, 1991) ve ırk/toplumsal cinsiyet gibi farklılık rejimlerinin söylemde yeniden üretimi (Lazar, 2005; Moschopoulos, 2023) gibi alanlara sirayet etmektedir. Bu literatürde üç yaklaşım öne çıkmaktadır: Fairclough'un diyalektik-ilişkisel yaklaşımı, Wodak'ın söylem-tarihsel yaklaşımı (STY) ve van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı (SBY) (Fairclough, 2005; Meyer, 2001).

Fairclough (2001, 2005), metin-söylemsel uygulama-toplumsal pratikten oluşan üç boyutlu modeliyle söylemi eleştirel realizm zemininde konumlandırmakta; bu çerçeve, medyada kriminalize edici etiketlemelerin ve siyasette dışlayıcı dilin göçmenlere yönelik önyargıyı nasıl dolaşıma soktuğunu bağlamıyla birlikte çözümlemeyi mümkün kılmaktadır. STY, söylemlerin tarihsel ortaya çıkış/dönüşüm süreçlerini ve farklı bağlamlarda yeniden bağlamsallaştırılmasını incelerken; Habermas, Foucault ve Halliday'den

beslenen lügatiyle hegemonik oluşumları serimlemektedir (Wodak, 2001; Reisigl & Wodak, 2009). Göçmenliğin "tehdit/yük/suç" çerçeveleriyle farklı dönem ve sahalarda yeniden üretilmesi bu yaklaşımın tipik nesnesidir.

SBY, söylem-toplum ilişkisine 'sosyal biliş' katmanını ekleyerek açıklayıcılığı derinleştirmektedir (van Dijk, 1993a). Sosyal biliş, paylaşılan bilgi-tutum-inanç ve ideolojilerden oluşan zihinsel temsiller bütünüdür ve söylem-toplum köprüsü işlevi görmektedir (van Dijk, 1998, ss. 24–26). Bu model üç bileşenle çalışır: zihinsel modeller (olay/durum temsilleri), bağlam modelleri (kim-nerede-ne amaçla konuşuyor sorularına verilen dinamik bilişsel yanıtlar) ve ideolojiler (grup çıkarlarını düzenleyen tutarlı çerçeveler) (van Dijk, 2008, ss. 3-6, 219–220). Bu yapı, mikro metin/etkileşim özellikleriyle makro kurumsal-ideolojik düzenekler arasında mezo bir köprü kurmaktadır (van Dijk, 1993a, 2009, ss. 116–123). Örneğin göçün "sel/istila" metaforlarıyla adlandırılması, korku/tehdit şemalarını tetikleyerek siyasal meşrulaştırmaya hizmet edebilir (van Dijk, 1991, ss. 210–215). Bunun yanında SBY, "Ben ırkçı değilim ama…" gibi ön savunma kalıpları ve "ideolojik kare"yi (bizim olumlu/ onların olumsuz yönleri) açığa çıkarmaktadır (van Dijk, 1992, 1998, ss. 194, 268). Güç, bu bakışta, söyleme erişim ve söylem kontrolü üzerinden işleyen; karşı-söylemlerle müzakere edilebilen bir ilişkidir (van Dijk, 1996b, 2008, ss.163, 210).

Dijital dönüşüm ESA'nın nesnesi ve yöntemini karmaşıklaştırmıştır. İnternet ve sosyal medya, çok kipli-etkileşimli-veriye dayalı içeriklere geçişle üretim/dolaşım koşullarını dönüştürmüştür (KhosraviNik, 2017). SM-ESÇ söylemi metin-görsel-veri kipleriyle birlikte, platform mimarilerinin şekillendirdiği dinamik bir temsil alanı olarak incelemektedir (KhosraviNik & Zia, 2014; KhosraviNik & Esposito, 2018). Görünürlük, editoryal süzgeçlerden çok algoritmik kapı bekçiliği ve etkileşim metrikleriyle belirlenmekte; 'görünürlük = meşruluk' mantığı devreye girmektedir (Gillespie, 2014; Tüfekçi, 2015; Engesser vd., 2017). Katılımın demokratikleşmesi marjinal aktörlere doğrudan erişim olanağı sunsa da dezenformasyon ve nefret söylemi riskini artırmakta; "duygusal kamular" duygulanımsal yankıyı büyütmektedir (Papacharissi, 2015; KhosraviNik, 2018). Bu nedenle SM-ESÇ, platform tasarımları ve algoritmik görünürlük rejimlerinin söylem üzerindeki yapıcı etkisini analizin merkezine yerleştirmektedir.

Bu bileşik çerçeve göç gibi kırılgan alanlarda açıklayıcı olup; biz-onlar karşıtlıkları, kriminalizasyon ve yük/tehdit metaforları tarihsel kalıntılarla yeniden bağlamsallaştırılmaktadır. Aynı kalıplar çevrimiçi ortamda kullanıcı etkileşimleri ve algoritmik sıralamalarla katmerlenmekte; popülist aktörler editoryal denetimi atlayarak doğrudan kitleye erişmekte, bu da mobilizasyonu hızlandırmakta ve kutuplaştırıcı söylemlerin meşruiyet devşirmesini kolaylaştırmaktadır (Engesser vd., 2017; Bruns, 2015).

3. Yöntem

Bu çalışma, Suriyeli sığınmacılara yönelik Türkçe Twitter/X söylemlerini incelemektedir. Bu çalışmada ESA, söylemi yalnızca olguları betimleyen bir aktarım kanalı olarak değil; toplumsal anlamın üretildiği, meşruiyet sınırlarının çizildiği ve güç ilişkilerinin dolaşıma sokulduğu bir düzlem olarak ele almaktadır. Bu çerçevede Teun A. van Dijk'ın SBY'si ile KhosraviNik'in (2017) SM-ESA çerçevesi birlikte kullanılmıştır. SBY bu çalışmada kuramsal arka plan olmanın ötesine geçerek operasyonalizasyon iskeleti olarak yapılandırılmış; van Dijk'ın (2006a, 2008) zihinsel modeller, bağlam modelleri ve güç ilişkileri kavramları, analizin mikro–mezo–makro olmak üzere üç düzeyine karşılık gelecek biçimde örgütlenmiştir. Mikro düzey, dilsel/biçimsel örgütlenmeye ve anlam üretme stratejilerine odaklanmakta; tweet'lerdeki metaforlar, sıfatlar, tekrarlar, genellemeler, edimsel kalıplar incelenmektedir. Bu düzeyde ideolojik kare modeli (van Dijk, 2006b) temel alınarak olumlama/olumsuzlama, genelleştirme, dışlama gibi stratejiler sistematik biçimde kodlanmakta; biz–onlar karşıtlığını inşa eden göstergeler mikro söylem çözümlemesinin ana eksenini oluşturmaktadır (Hamdi, 2024; Allami & Barzegar, 2020). Mezo düzey, söylemin üretiminde aktörlerin pozisyonları, hitap biçimleri, sosyal ilişkileri ve platform bağlamındaki konumlanmaları ile ilgili olup; tweet sahibinin söylemi hangi hedef kitleye göre ve hangi platform özelliklerini gözeterek kurduğu, üslup tercihleri ve ilişki kurma tarzları bu düzeyde değerlendirilmektedir. van Dijk'ın (2008) bağlam modeli yaklaşımı doğrultusunda bu tercihler, aktörlerin zihinsel bağlam temsillerinin söyleme nasıl yansıdığını görünür kılmakta; mezo düzeydeki tercihler özellikle sosyal medyada nefret söylemine zemin oluşturabilmektedir (Mohammed & Elnadeef, 2024).

SM-ESÇ, sosyal medya söylemini etkileşim mantığına dayalı ve platform-temelli bağlamı yeniden üreten bir yapı olarak ele almakta; bu açıdan mezo çözümlemeye kuramsal katkı sağlamaktadır (KhosraviNik, 2017). Makro düzey ise söylemin ideolojik, kültürel ve sosyopolitik bağlamına odaklanmakta; özellikle bu düzeyde söylemsel örüntülerin kolektif hafıza, tarihsel korkular, ulusal kimlik ve kültürel stereotiplerle kurduğu bağ kodlanmaktadır. Örneğin Suriyelilerin "yük" ya da "istila" olarak temsil edilmesi, toplumsal bellek ve hegemonik ideolojiler ile ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, van Dijk'ın (2014) söylem–biliş–toplum üçgeni ile uyumlu ilerlemektedir.

Üç düzeyli yapı sayesinde analiz, söylemin yüzey biçimini ve altında işleyen kolektif bilişsel sistemleri birlikte açığa çıkarmaktadır. Tematik kodlama sürecinde mikro, mezo ve makro ayrı kod kategorileri olarak tanımlanmış; alt başlıklar söylemin işlevsel yapılarına göre düzenlenmiştir. Böylelikle SBY, yalnızca açıklayıcı bir çerçeve değil, operasyonel bir analiz modeli olarak kullanılmış; söylemin çok katmanlı dokusu bu model aracılığıyla sistematik

biçimde çözümlenmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, uluslararası yazında farklı bağlamlarda uygulanmıştır: Romano (2021) feminist söylemlerin yeniden inşasını SBY'nin çok katmanlı yapısıyla okumakta; Othamn ve Salih (2022) ideoloji–söylem yapılarını bu modelle ilişkilendirmekte; Nahdi ve Taufiq (2023) ulusal kimlik söylemlerinde biliş–söylem köprüsünü SBY üzerinden kurmakta; Khalil (2020) ise medya söylemlerinde ideolojik yapıların kuruluşunu bu zeminde analiz etmektedir. Türkiye bağlamında da SBY'nin dilsel–bilişsel–toplumsal eklemlenişi birçok kez gösterilmiştir. Özkan ve Cem (2023) kadına yönelik şiddet haberlerinin ideolojik yönelimlerini, Yalçın (2023) göçmen karşıtlığı ve ırkçılığın söylemsel inşasını, Kalav ve Certel Fırat (2017) ise Twitter'daki göçmen karşıtı dijital nefret söylemini mikro–makro düzeyde çözümlemiştir. Erdoğan ve Kaya (2023) ile Altıntop (2024), ulusal medyada afet ve siyasal kutlama haberlerini sosyo-bilişsel eksende okuyarak söylemdeki kolektif hafıza ve ideolojik çerçevelemeleri görünür kılmaktadır. Bu nedenle çalışmanın yöntemsel yaklaşımı, kuramsal olduğu kadar Türkiye bağlamında ampirik bir geleneğe de yaslanmaktadır. ESA, dilin toplumsal yapıların inşası ve sürdürülmesindeki rolünü açığa çıkarırken SBY, bu süreci zihinsel temsiller, kolektif bilişsel çerçeveler ve ideolojik yapılar üzerinden açıklığa kavuşturur; böylece Suriyelilere yönelik söylemlerin nasıl kurulduğu, hangi ideolojik çerçevelerle sunulduğu ve toplumsal algıyı nasıl yönlendirdiği saptanmaktadır.

SM-ESÇ ise söylemlerin üretildiği dijital bağlamı hesaba katan eleştirel bir analiz sunmaktadır. KhosraviNik'in (2017) çerçevesi sosyal medyanın katılımcı, çok yönlü ve hızlı dolaşıma açık doğasını analize dahil etmekte; bu nedenle söylem, geleneksel metinlerden farklı olarak akışkan ve duygusal yönelimli bir karakter kazanmaktadır. SM-ESÇ, söylemi yalnız içerik düzeyinde değil, platformun yapısal özellikleri, iletişimsel pratikler ve kullanıcı etkileşimleri ile ele almayı önermektedir. Nitekim KhosraviNik ve Zia (2014), SM-ESÇ'yi Wodak'ın STY'si ile eklemleyerek kimlik, ötekileştirme ve ideoloji çözümlemelerini eşzamanlı/artzamanlı düzlemlerde çalışmaktadır. Erdoğan-Öztürk ve Işık-Güler (2020) ise KhosraviNik'in (2017, 2018) çizdiği hat üzerinden Suriyeli sığınmacılara yönelik dışlayıcı söylemleri SM-ESA ve STY'yi kullanarak incelemiştir. Bu makalede izlediğimiz yol, söz konusu hattı SBY ile ikame ederek ESA'yı yalnız metinsel ve toplumsal değil, bilişsel düzeydeki temsiller, zihinsel modeller ve ideolojik yapılar üzerinden yürütmektir.

Örneklem ve veri toplama süreci, Twitter/X'in gelişmiş arama özelliği ile "Suriyeli" sözcüğünü zorunlu kılan ve ("mülteci" OR "göçmen") filtresini içeren Türkçe paylaşımların 24 Şubat 2022–1 Ocak 2024 arasında taranmasına dayanmaktadır: Suriyeli ("mülteci" OR "göçmen") lang:tr since:2022-02-24 until:2024-01-01. Dönem, iki aylık 11 periyot olarak yapılandırılmış; her

periyotta "Latest" akışından 5'er atlama ile üstten 50 ve alttan 50 tweet seçilecek biçimde 1.100 tweet incelenmiştir. Bot/trol paternleri, yalnız küfür/argo içeren ve konu dışı iletiler dışlanmıştır. Ancak X'in API politikalarındaki değişiklikler (akademik erişimin kaldırılması; ücretsiz/standart iznin aylık 100 tweet ile sınırlandırılması) nedeniyle otomatik çekim sürdürülememiş; Python Tweepy ve Pandas temelli kod denemeleri giriş hataları nedeniyle başarısız olmuştur. 'Web scraping' denemeleri de sonuç vermeyince çalışma manuel derlemeye evrilmiş; zaman ve erişim kısıtları nedeniyle incelenen tweet sayısı 1.100 ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle toplam tweet hacmine ulaşılamamış; fakat dönemsel dağılım mantığı korunarak örneklemin temsil gücü gözetilmiştir.

Veriler toplanırken, Türkiye bağlamı dışındaki tartışmalara kapı aralayan ya da yalnız hakaret/argo içeren iletiler dahil edilmemiş; hesapların gerçek kullanıcı olma ihtimalini yükseltmek üzere profil tutarlılığı gözden geçirilmiş; trol olarak nitelendirilebilecek, özgün argümantatif/ideolojik içerik üretmeyen hesaplar dışarıda bırakılmıştır. Kodlama, mikro-mezo-makro üçlüsüne göre tematik olarak yürütülmüş; alt başlıklar söylemin işlevsel unsurlarına göre organize edilmiştir. Bu yaklaşımın yerli ve uluslararası literatürdeki uygulamaları söylemin yalnız dilsel bir form değil, toplumsal temsilleri şekillendiren bilişsel bir alan olduğunu göstermektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada SBY, Suriyelilere yönelik söylemlerin bireysel düzeyde nasıl anlamlandırıldığı, bilişsel süreçler yoluyla nasıl yeniden üretildiği ve toplumsal düzeyde nasıl meşrulaştırıldığını görünür kılmak için yöntemsel zemin olarak benimsenmiştir. SM-ESÇ'nin dijital bağlam duyarlılığı, katılımcı/çok sesli/akışkan sosyal medya doğasını analize dahil ederek SBY'nin mezo düzey okumasını güçlendirmiştir. Bu bütünsel yöntem kurgusu, Suriyelilere ilişkin çevrimiçi söylemin dilsel stratejilerini, platform-temelli bağlamını ve ideolojik örgüsünü eşzamanlı ve tutarlı biçimde çözümlemeyi mümkün kılmaktadır.

4. Bulgular

Bu bölüm, Türkiye'de Suriyelilere ilişkin Twitter/X söylemini ESA'nın SBY hattında inceleyerek, söylemleri mikro-mezo-makro düzeylerde sistematik biçimde haritalamaktadır. Beş ana temada konsolide edilen örüntüler, her tema için leksik ve sözdizimsel göstergeler ile retorik araçların, grup temsilleri ve zihinsel/bağlam modelleri ile tarihsel-ideolojik bağların nasıl eklemlendiği, örneklemden temsili alıntılarla gösterilmektedir.

4.1. Yaşanan Sıkıntıların Sorumlusu Olarak Suriyeliler: Bir "Yük" Olarak Görmek

Bu temada söylem, SBY'nin mikro-mezo-makro kademelerinde kilitlenen bir çerçeve üretmektedir. Mikro düzeyde dil sert, duygusal ve suç atfedicidir. "Yük", "gemi batıyor", "mahvediyorlar", "aç bıraktınız!" gibi yüksek uyarımlı metaforlar; emir kipleri, ünlemler ve büyük harfli vurgularla birleşerek faili Suriyeliler olarak işaret etmektedir. "Ekonomimizi mahvediyorlar" gibi etken çatılı dizilişler zararı doğrudan sığınmacılara bağlarken; "emekliler açlık sınırında bırakılmıştır", "mülteci muamelesi yapılmaktadır" gibi edilgen kalıplar faili belirsizleştirip sistem eleştirisini güçlendirmekte; iki hat da olumsuzlaştırmayı aynı sonuca taşımaktadır. İroni, mübalağa, retorik soru gibi retorik araçlar öfke ve haksızlık hissini büyütmektedir. Bu katmanda yük, sayılar, tehlike ve sorumluluk topoi'leri görünmekte; sınırlı kaynağın "taşınması", milyarlık fatura, "düzen/güvenlik" tehdidi ve "devlet önce yurttaşına bakmalı" ilkesi üzerinden argümantasyon kurulmaktadır (Wodak, 2001, 2015, ss. 45–51; Reisigl & Wodak, 2001, s. 76). Bununla birlikte, ideolojik kare yüzeye çıkmakta: "biz"in olumlu yanlarını yüceltip "onlar"ın olumsuzluklarını vurgulayan kutuplaştırma stratejileri sistematikleştirmektedir (van Dijk, 1998, s. 268).

Mezo düzeyde grup temsilleri biz–onlar karşıtlığında kristalleştirmektedir. 'Biz' mağdur iç grup (çalışkan, hakkı yenen, sıraya giremeyen, muayene olamayan yurttaş); "onlar" haksız avantajlı dış grup (bedavacı, kaçak, kural tanımaz) olarak kodlanmaktadır. Zihinsel modellerde Suriyeliler homojen, niyeti şüpheli ve kaynak tüketen bir kitleye indirgenmekte; tekil bağlamsal nedenler (savaş, yoksunluk) silinmektedir. Bu hatta bağlam modelleri eşlik etmekte; hastane, okul, işyeri gibi karşılaşmalar 'mülteci yüzünden mağduriyet' şemasına yerleştirilerek genelleştirilmektedir. Böylece gündelik gözlemler, yerleşik kalıp yargıları (tembellik, tehlikelilik, hak etmeden faydalanma) yeniden üretmekte; söylem kaynağını da sonucunu da aynı bilişsel stoktan almaktadır.

Makro düzeyde söylem güncel sosyoekonomik ve siyasal bağlamla kenetlenmektedir. Enflasyon, işsizlik, alım gücü kaybı ve seçim döngülerinin ürettiği kırılganlık refah şovenizmini beslemekte, kaynağın 'doğal sahibi' iç grup olarak atanmakta; 'devlet kendi milletine değil onlara bakıyor' yargısı bu zeminde meşrulaşmaktadır. Popülist-adaletçi çerçeve (elitler ayrıcalık tanıyor, halk eziliyor) sığınmacı karşıtlığını sınıfsal adaletsizlik hissiyle harmanlamakta; yapısal sorunların adresi görünür ve savunmasız bir hedefe kaydırılmaktadır. Güvenlikleştirme (tehlike toposu) (Wodak, 2001, s. 42–44) veriye dayanmaksızın da işlemekte; suç, düzensizlik ve düzenin bozulması motifleri siyasal mobilizasyon diline tercüme olmaktadır (Huysmans, 2006, ss. 45–61).

Sonuçta ortaya çıkan şey, yapısal problemleri kişiselleştirip etnikleştiren, ahlaki üstünlük ve mağduriyet diliyle meşrulaştırılan bir yük anlatısıdır. Yük, burada salt benzetme değil; hak, aidiyet ve dağıtım normlarına ilişkin iddiadır. Bu iddia 'bizim' olan azalıyor çünkü 'onlar' pay alıyor anlatısına dönüşmektedir. SBY açısından bu iddia, metinsel retorik (mikro), kimlik şemaları (mezo) ve ideolojik-bağlamsal zemin (makro) tarafından eklemlenerek 'doğal/kaçınılmaz' gösterilmekte; bu nedenle eleştirel çözümleme gerektirmektedir. Bu çerçevenin tipik dilsel kalıpları aşağıdaki alıntılarda yoğunlaşmaktadır:

1) "Bakın çok bilmiş vatandaş, 40 milyon dolar ne yapar bilmem ama 55 milyar dolarlık Suriyeli mültecilere harcandı onu öğrendik…"
2) "2011'den bu yana… ekonomimizi mahvediyorlar… artık biz mülteci konumundayız."
3) "Açıklamalarda diyen Suriyeli, Afgan, mülteci yok… ama benim insanım 'açım' diyor."
4) "Yoksulluk sınırı kaç olursa olsun… gemi batıyor. Hayırlı olsun de geç."

Mevcut alıntılarda yük/sayı/tehlike/sorumluluk topoi aynı hedefe ("mülteciler yüzünden fakirleşme/çöküş") yığılmakta; 'biz–onlar' hiyerarşisi keskinleşmekte; günah keçisi mekanizması işletilmektedir.

4.2. Suriyelilerin Etnik Kökenine Yapılan Vurgu: "Ülkemde Arap İstemiyorum"

Bu temada söylem, SBY'nin mikro-mezo-makro düzeylerinde kenetlenen bir dışlama mantığı üretmektedir. Mikro düzeyde sözcük seçimi ve retorik aygıtlar dehümanizasyon işlevi görmekte; "sülük", "nankör", "Arap istemiyorum" etiketleri hedef grubu insan-altı konuma indirgemekte; çoğalmayı "ürüyorlar" gibi hayvansal çağrışımlarla anlatan fiiller olumsuzluğu doğallaştırmaktadır. Etken çatılar ("Araplar kaçmayı sever", "arsaları satın alıyorlar") suç atfını özneye bağlarken; edilgen/öznesiz kalıplar ("sınırlar korunmuyor", "burada onlara bakılıyor") yapısal faillikleri örtmekte ve tepkiyi dış gruba yöneltmektedir. İroni, tekrar ve retorik soru kullanılmakta, "istemiyorum. NOKTA."; "Hangisinin faydası var? Hiçbirinin." gibi ifadeler duygulanımı yükseltmektedir. Bu katmanda referansiyel/öz niteliksel stratejileri ile yük, kötüye kullanım ve tehlike topoi'leri birlikte çalışmakta; pozitif öz-sunum (biz/cesur, onurlu) ve negatif öteki-sunum (onlar/korkak, asalak) biçiminde yüzeye çıkmaktadır (Wodak, 2001; van Dijk, 2006b).

Mezo düzeyde grup temsilleri etno-kültürel hiyerarşi üzerinden sertleşmektedir. 'Biz' Türk/ulus aidiyeti ekseninde yüceltilirken; 'onlar' homojen 'Arap' kategorisinde sabitlenir, tarihsel ihanet ve kültürel uyumsuzlukla çerçevelenir. Bağlam modelleri (okul, mahalle, kiralık ev, kamusal hizmet) 'bizim alanımıza sızma/yozlaştırma' şemasına yerleştirilmekte; tekil örnekler sezgisel kanıta dönüşerek genelleştirilmektedir (van Dijk, 2008, s. 63). Dehümanizasyon metaforları sosyal mesafeyi artırmakta ve dışlama taleplerini meşrulaştırmaktadır (Esses vd., 2013).

Makro düzeyde söylem etno-milliyetçi ideoloji ve kültürel tehdit anlatılarıyla kurulmaktadır. "Turan ırkı", "Arap isyanı/ihaneti", "Atatürk'e düşmanlık" gibi referanslar ulusal kimlik etrafında saflaştırma siyaseti kurmakta; dini kardeşlik söylemi reddedilerek etnisite/ulus vurgusu tek meşru referans yapılmaktadır. Böylece Suriyeliler 'eritilemez öteki' olarak konumlandırılmaktadır. Komplo imaları "ülkeyi bölme/yer değiştirme planı", "nüfus mühendisliği" tehlike toposunu derinleştirmekte; doğrulama yanlılığı önyargıyla uyumlu veriyi seçmektedir (Nickerson, 1998). Bu çerçevenin tipik dilsel kalıpları aşağıdaki alıntılarda yoğunlaşmaktadır:

5) "Biz Turan ırkının bir parçasıyız… Ülkemde mülteci Arap istemem."
6) "Ben ülkemde mülteci Suriyeli ve Arap istemiyorum… Türk'üm ve Türk kalacağım."
7) "Evini… Suriyeli veya Afgan… kiraya veren net **vatan ***idir… Benim tek kardeşlerim. Türklerdir."
8) "Ülkemde Filistinli mülteci de istemiyorum… komple Arap istemiyorum."

Mikro yüzeyde dehümanizasyon ve kutuplaştırma; mezo düzeyde sabit kimlik şemaları; makro düzeyde etno-milliyetçi ideoloji ve komplo-vari güvenlikleştirme aynı eksende görülmektedir. Böylece "Ülkemde Arap istemiyorum" söylemi bireysel hoşnutsuzluktan normatif dışlama buyruğuna dönüşmektedir.

4.3. Suriyelileri Beka Sorunu Olarak Görmek: "Türkiye İşgale Hazırlanılıyor"

Bu temada söylem, SBY'nin mikro-mezo-makro katmanlarında kilitlenen bir tehdit kurgusu üretmektedir. Mikro düzeyde sözcük seçimi ve sözdizimi savaş/istila leksikonu etrafında yoğunlaşmaktadır. "İşgal", "istila", "nüfus bombası", "mülteci rejimi", "beleşçi" gibi etiketler hem fiziksel hem kültürel tehlikeyi çağırırken; etken çatılar Suriyelileri fail konumuna yerleştirmekte

("ülkeyi kamp yaptılar"), edilgen kalıplar faili belirsizleştirerek komplo atmosferini kuvvetlendirmektedir ("resmî olarak işgal ediliyoruz"). Mübalağa, retorik soru ve tarihsel çağrılar ("29 Mayıs 1453") duygusal uyarımı artırmaktadır. Bu katmanda yük/sayı/tehlike/sorumluluk topoi'leri yığılmakta; ideolojik kare "biz"i mağdur ve meşru; "onlar"ı saldırgan ve haksız sunmaktadır (Wodak, 2001; van Dijk, 2006b).

Mezo düzeyde temsiller, Suriyelileri birey olmaktan çıkarıp "nüfus mühendisliğinin aracı", "kültürel sabotaj", "komplo piyonu" olarak araçsal figürlere dönüştürmektedir. Korku anlatılarında; demografik erime, işgal/istila, kültürel erozyon, rejim değişikliği olmak üzere dört ana hat ön plana çıkmaktadır. Bağlam modelleri gündelik karşılaşmaları bu tehdit şemasına yerleştirmekte; doğrulama yanlılığı yeni veriyi mevcut anlatıya uydurarak pekiştirmektedir (van Dijk, 1998, ss. 81–85).

Makro düzeyde söylem, ekonomik kırılganlık ve milliyetçi tarih anlatılarıyla kilitlenmektedir. Büyük Ortadoğu Projesi göndermeleri, sınır mayınlarının temizlenmesi gibi ardışık olaylar komplo zincirlerine bağlanmakta; 'büyük yer değiştirme' motifinin yerel varyantı 'Araplaşma/demografik istila' ile birleşmektedir (Ekman, 2022). Güvenlikleştirme, göçü varoluşsal haline getirmekte (Buzan vd., 1998, ss. 96–99; Huysmans, 2006, ss. 45–51); algoritmalar yüksek duygulanımı merkezileştirmektedir. Aşağıdaki anlatılar bu temayı yansıtmaktadır:

9) "Resmi olarak işgal ediliyoruz… beleşçilere bırakmayız."
10) "Suriyeli sığınmacıların nüfus artış tablosu… beka sorunu olmaya başladı!"
11) "Sorun sadece Suriyeli göçmen sorunu değil, Türk devletinin beka sorunudur…"
12) "Sınırdaki mayınlar temizlendi… 2011'de savaş, sonra 6 milyon Suriyeli…"

Sonuç olarak, beka anlatısı aidiyet/egemenlik iddiasıyla meşrulaşmakta; mikro-mezo-makro eklemleniş tehdidi doğal/kaçınılmaz göstermektedir.

4.4. İşgücü Piyasalarındaki Suriyeliler: "Her Yer Kayıt Dışı Çalışan Suriyeli Dolu"

Bu temada söylem, SBY'nin bahsedilen kademelerinde örgütlenen bir çerçeve üretmektedir. Mikro düzeyde dil sert ve fail atfedicidir: "Kaçak göçmen", "ülke mülteci kampına döndü", "her yer Suriyeli dolu" gibi etiketler;

emir kipleri, ünlemler ve doğrudan hitapla sorumluluğu hem Suriyelilere hem "denetimsiz" olarak nitelenen devlete/patrona yöneltmektedir. Etken çatılar ("Suriyeliler bizim işlerimizi aldılar") nedenselliği sığınmacılara bağlarken; emir ve çağrı kalıpları ("Acilen cezalar gelsin") siyasal adreslemeyi öne çıkarmaktadır. Bu katmanda yük/sayı/sorumluluk/sonuç topoi eşzamanlı çalışırken; ideolojik kare 'biz/mağdur emekçiler'– 'onlar/kuralsız ucuz işgücü' ikiliğini üretmektedir (Wodak, 2001; van Dijk, 2006b).

Mezo düzeyde grup temsilleri 'biz–onlar' karşıtlığında kristalleşir. "Biz" hakları gasp edilen sıradan emekçiler; "onlar" haksız avantajlı dış grup "kayıt dışı", "ucuz" ve "kuralsız" olandır. Zihinsel modeller Suriyelileri ikincil işgücü piyasasının "doğal" ikamesi olarak sabitler; yerli gençlerin tercih etmediği düşük ücretli/riski yüksek sektörlerin 'göçmen işi' olduğuna dair şema normalleştirilir (Abadan-Unat, 2006, ss. 13–14; Castles & Miller, 2003/2008, ss. 261–265).

Makro düzeyde söylem, enformel istihdam rejimi ve ulusal kimlik vurgusuyla kenetlenmektedir. Kayıt dışılık, asgari ücret altı çalışma ve iş cinayetlerinde göçmenlerin payı yüksek olduğu ve çalışma izni olanların sayısı sınırlıyken enformel hacmin büyüklüğü bilinmektedir (Caro, 2020, s. 35; İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi [İSİG], 2025). Buna karşın sosyal medya söylemi nedenselliği "Suriyeli figürü"ne kaydırmakta; popülist sınıf söylemi etno-milliyetçi dışlamayla eklemlenmektedir (De Genova, 2013; Bonikowski, 2017; Ceritoğlu vd., 2017). Bu temadan bazı örnek alıntılar aşağıdaki gibidir:

13) "Herkes memur olacak, domatesi kim üretecek… sanayide Suriyeli, Afrikalı…"
14) "İstihdam alanı her yer Suriyeli dolu… biz asgari ücrete talim."
15) "Özel sektör madem fazla veriyor, neden patronlar kaçak işçi ya da Suriyeli çalıştırıyor?"

Nihai olarak, kayıt dışı Suriyeli betimlemesi, hak-aidiyet-dağıtım iddiasına dönüşmektedir. Zihinsel modellerde 'bizim' olan iş/ücret, pay 'onlarca' kural dışı alınmaktadır.

4.5. Suriyelilerin Müslüman Olmaları Vurgusu: "Suriyeli Düşmanlığı Maskesi Altında İslam Düşmanlığı Yapmayın!"

Bu tema, SBY'nin kademeleri boyunca konsolide olan bir karşı-söylem mimarisi üretmektedir. Mikro düzeyde leksik ve sözdizimsel tercihler, ahlaki meşruiyeti 'biz'e, gayrimeşruluğu 'onlar'a dağıtan bir ayrımı işlemektedir

"Mazlum", "Müslüman", "kardeş" gibi olumlayıcı işaretleyiciler iç-grubu yüceltirken; "kafatasçı", "yobaz", "din düşmanı" etiketleri karşıtını stigmatize etmektedir. "Maske" metaforu ("Suriyeli düşmanlığı maskesi altında…") niyeti gizleyen örtüyü ifşa etmektedir; pathos yüklü çağrılar ("bu garibanların bizden başkası yok"), ethos temelli özdeşleşmeler ("Müslümanız, insanız") ve doğrudan hitaplar retorik etkiyi yoğunlaştırmaktadır.

Mezo düzeyde kimlik, etnisiteyi aşan dinsel aidiyet etrafında yeniden çizilmektedir. "Biz" = Müslüman ve insan(i); "onlar" eşittir İslamofobik/ırkçı/elit denklemi kurgulanmaktadır. Suriyeliler dış-grup olmaktan çıkıp 'ümmet-içi' iç-gruba eklemlenmekte; karşıt söylem sahipleri "kafatasçı", "sömürgeci kafalı" kodlarıyla marjinalleştirilmektedir. Çifte standart eleştirisi ("Ukraynalı hoşgörü – Suriyeli nefret") bu zihinsel modelin tutarlılık dayanağıdır.

Makro düzeyde söylem, ümmetçi-antiemperyal çerçeveye eklemlenmektedir. "Kâfirlerin çizdiği sınırlar", "İslam düşmanlarıyla iş birliği", "İsrail'e hizmet" gibi anlatılar, Suriyeli karşıtlığını yerli İslamofobi olarak anlamlandırmakta ve hegemonik mülteci-karşıtı dil karşısında karşı-söylem üretmektedir. Bu karşılama, seküler-milliyetçi güvenlikleştirme'ye karşı 'Müslüman dayanışması'nı bir ahlaki zorunluluk olarak normatifleştirmektedir. Medya ve siyasete yönelen metadiskursif eleştiri ("yıllardır nefret pompalanıyor") söylem erişimi/kontrolündeki asimetrileri (van Dijk, 1993b, 1996a, 1996b) hedef almaktadır. Bu çerçevenin tipik kalıpları aşağıdaki alıntılarda yoğunlaşmaktadır:

16) "Biz Müslümanız, insanız… Suriyeli de olsa sahip çıkarız."
17) "Suriyeli düşmanlığı maskesi altında İslam düşmanlığı yapan yobaz…"
18) "Suriyeli ülkesini savunmadı' diyenlerle 'Filistinli terörist' diyenler aynı—ortak nokta Müslüman oluşu."

Mevcut karşı-söylem, nefret dilini stigmayı ters-çevrimle delegitimize ederken; tartışmayı 'etnik yabancı'dan 'dinî cemaat'e kaydırmakta ve meşruiyeti güvenlikleştirme yerine dayanışma/adalet söylemine taşımaktadır.

4.6. Temalararası Değerlendirme: 'Biz' Kategorisinin Sembolik Mücadelesi

Bulgular birlikte değerlendirildiğinde, beş temanın yalnızca yan yana duran söylem kümeleri değil, Suriyelilere ilişkin dijital kamusal tartışmanın

normatif sınırlarını kuran bir anlam düzeni ürettiği görülmektedir. Dört temanın dışlayıcı doğrultuda yoğunlaşması ve tek bir temanın kapsayıcı karşı-söylem üretmesi, söylem alanının simetrik değil asimetrik biçimde örgütlendiğine işaret etmektedir. Bu asimetri, sosyo-bilişsel düzeyde 'biz/onlar' kutuplaşmasının söylemsel olarak pekiştirilmesiyle açıklanabilir (van Dijk, 2008). Dışlama repertuarının özellikle güvenlik ve tehdit semantiğiyle birleşmesi, göç meselesinin kamusal düzlemde güvenlikleştirici bir çerçeveye çekildiğini göstermektedir (Huysmans, 2006).

Bu noktada 'biz' kategorisi, sabit bir toplumsal özden çok, sınırları söylem içinde sürekli yeniden müzakere edilen bir siyasal üyelik formu olarak görünmektedir (Brubaker, 2017). Dışlayıcı temalarda 'biz', ulusal aidiyet, kültürel uyumluluk ve kaynaklara öncelikli erişim ölçütleriyle daraltılmakta; 'onlar' ise yük, tehdit veya uyumsuzluk kategorileri içinde temsil edilmektedir. Böylece gündelik dilsel araçlar yalnızca duygu aktarmakla kalmayıp; aynı zamanda meşru üyelik sınırlarını da tanımlamaktadır.

Söylem yapılarının politika kurucu etkisi de burada belirginleşmektedir. Etnikleştirme ve güvenlikleştirme birlikte çalıştığında, yapısal ekonomik gerilimlerin nedenleri geri plana itilirken sorumluluk göçmen öznelere yönlendirilmektedir (Wodak, 2015). Bu kaydırma, dışlamayı istisnai bir tepki olmaktan çıkarıp 'makul' bir kamusal tutum gibi kodlama riski taşımaktadır. Dolayısıyla dört dışlayıcı temanın ortak etkisi, yalnızca olumsuz temsil üretmek değil; hak sahipliği ve aidiyet sınırlarını daraltan bir kamusal meşruiyet zemini oluşturmaktır.

Kapsayıcı temada ise 'biz' kategorisi, etnik-ulusal sınırların ötesine geçen ahlaki bir dayanışma diliyle genişletilmektedir. Bununla birlikte bu hat, kutuplaşma mantığını tamamen çözmekten çok, onu normatif olarak tersine çevirmektedir. Bu kez dayanışmacı "biz" ile dışlayıcı "onlar" arasında yeni bir karşıtlık kurulmaktadır. Bu nedenle bulgular, Türkiye'de ayrımcılığın yalnız açık nefret söylemiyle değil, üyelik, hak ve meşruiyet sınırlarının söylemsel yeniden dağıtımı üzerinden işlediğini göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de Suriyelilere dair çevrimiçi söylemin ikircikli fakat iç mantığı güçlü bir düzen içinde kurulduğunu göstermektedir. Aynı anda hem sahiplenici (ensar–muhacir, misafirlik, dini kardeşlik) hem dışlayıcı (yük, tehdit, uyumsuzluk) kodlar çalışmakta ve bu çift yönlü kurulum, SBY'nin mikro-mezo-makro düzeylerinde birbirine eklemlenerek yeniden üretilmektedir. Mikro düzeyde yüksek uyarımlı leksik seçimler, insandışılaştırıcı metaforlar, emir

kipleri ve etken failleme, öfkeyi kişiselleştirerek sorumluluğu "Suriyeli" figürüne yöneltmekte; seçici edilgenlik ise belirsiz özneyle "komplo" ve "beka" çağrışımlarını kalıcılaştırmaktadır. Mezo düzeyde biz–onlar ikiliği, iç grubun erdem ve mağduriyetle, dış grubun ise haksız avantaj ve kuralsızlıkla kodlandığı sabit bir çerçeveye dönüşmekte; gündelik karşılaşmalar (hastane, okul, işyeri) doğrulama yanlılığıyla genelleştirilerek 'haksız pay alan dış grup' şemasını beslemektedir. Makro düzeyde ekonomik kırılganlık, siyasal kutuplaşma ve dijital mecraların algoritmik görünürlük rejimi, duygulanımı yüksek söylemleri ödüllendirerek bu çerçeveyi meşrulaştırmakta ve yaygınlaştırmaktadır. Bu çok katmanlı eklemlenme, yalnızca söylem türlerini listelemekle kalmayıp; söylemin göçü hangi kamusal sorun tanımı içinde anlamlı kıldığını görünür kılmaktadır.

Bulgular, dört baskın anlatı hattını açığa çıkarmaktadır. Birincisi, 'yük' anlatısı, kısıtlı kaynakların paylaşımı üzerinden adaletsizlik ve yoksullaşma hissini Suriyelilere bağlamakta; sayılar ve "milyarlar" retoriği bağlamsız mutlaklaştırmalarla çalışmaktadır. İkincisi, etnik/'Arap' vurgusu, tarihsel kalıp yargılar ve benzetmelerle kültürel mesafe üretmekte; insandışılaştırma (parazit, istila, ürüyorlar) çatışmayı ahlaki bir üstünlük zeminine taşımaktadır. Üçüncüsü, beka/istila söylemi, demografik panik ve post hoc nedenselliklerle bir "sessiz işgal" kurgusu inşa etmekte; devletin 'elden gitmesi' ve 'azınlıklaşma' imgesi ulusal kaygıları mobilize etmektedir. Dördüncüsü, işgücü piyasası çerçevesi, kayıt dışılık ve ücret baskısı gibi yapısal sonuçları 'ucuz Suriyeli işgücü'ne indirgeyerek işveren pratiklerini ve denetim boşluklarını görünmezleştirmekte; sınıfsal öfke etnikleştirilmektedir. Bu dört hattın ortak etkisi, göçü sosyal hakların genişletilmesi bağlamından uzaklaştırıp kamu düzeni, kaynak önceliği ve ulusal sadakat testleri etrafında problematize eden bir çerçeve üretmesidir. Bu hat, söylem kümelerinin olası politika yönelimleriyle ilişkisini de görünür kılmaktadır: "yük" hattı refah şovenizmine, "beka/istila" hattı güvenlikleştirici müdahale taleplerine, "ucuz işgücü" hattı emek piyasasında disiplinleştirici düzenleme çağrılarına; dinî-ahlaki karşı-söylem ise karşı-hegemonik dayanışma ve eşit muamele talebine kamusal meşruiyet zemini sunmaktadır.

Bu dışlayıcı kümeye, dini-ahlaki karşı-söylem ayna tutmaktadır. Suriyeli karşıtlığını 'İslamofobinin yerli tezahürü' olarak yeniden adlandırmakta, 'mazlum/kardeş' söz dağarcığıyla normatif bir ters-çevrim kurmakta ve çifte standart vurgusunu merkezileştirmektedir. Böylece Suriyeliler, yalnız ulusal 'dış grup' değil, 'ümmet içi' bir 'iç grup' olarak yeniden çerçevelenmektedir. Ancak bu karşı-söylem de biz–onlar mantığını ters işaretlerle sürdürmekte; bu şekilde polemik simetrisi korunmaktadır. Bu nedenle karşı-söylem, yalnız etik bir savunma değil, dışlayıcı çerçevenin meşruiyet iddiasına yönelen alternatif bir kamusal meşruiyet mantığı olarak da işlev görmektedir.

Genel örüntü, söylemin gerçekliği pasifçe yansıtmadığını; tersine, onu kurduğunu, sınıflandırdığını ve meşrulaştırdığını göstermektedir. Suriyeli figürü, neoliberal emek rejiminin maliyetleri, refah devletinin daralan kapasitesi ve siyasal rekabetin kutuplaştırıcı dili için elverişli bir günah keçisi haline gelmektedir. Dijital mecraların algoritmik ekonomisi, yüksek duygulanımı ve keskin dikotomileri ödüllendirerek bu kurulumun dolaşım gücünü artırmakta; böylece karmaşık yapısal sorunlar kişisel/etnik hedeflere tercüme edilmektedir. Tam da bu noktada, çalışmanın özgün katkısı netleşmektedir. Mevcut çalışma, söylem tipolojilerini betimleyici bir katalog olarak bırakmamakta; tipolojilerin sorun tanımı, sorumluluk atfı ve meşruiyet üretimi üzerindeki kurucu etkisini mikro-mezo-makro eklemlenme içinde analitik olarak çözümlemektedir. Bu sebeple çalışmanın iddiası belirli politika kararlarının nedensel açıklaması değil; o kararları önceleyen kamusal tartışma alanında hangi seçeneklerin meşru, hangilerinin gayrimeşru olarak kodlandığını görünür kılmaktır.

Bu tablo, çalışmanın başında tartıştığımız 'halk' ve 'çokluk' gerilimini ampirik olarak somutlamaktadır. Dışlayıcı söylemler, heterojen toplumsal çoğulluğu ulusal-kültürel olarak saflaştırılmış tekil bir 'halk' kategorisine indirgeme eğilimindedir; bu indirgeme, göçmeni hem sınıfsal öfkenin hem de ulusal güvenlik kaygısının taşınabilir nesnesi haline getirmektedir. Kapsayıcı karşı-söylem bu kapanmayı gevşetmeye çalışsa da çoğu durumda evrensel yurttaşlık dili yerine dinsel aidiyet üzerinden genişleyen bir iç-grup tasarlamaktadır. Dolayısıyla mücadele, çoğulluğun siyasal temsili ile onu homojen bir birlik olarak sabitleme eğilimi arasında salınmaktadır (Hardt & Negri, 2000/2003, 2004). Bu açıdan Türkiye'de 'biz' kategorisi, verili ve sabit bir kimlikten çok, her kriz momentinde yeniden çizilen bir sembolik mücadele alanı olarak işlemektedir.

Son kertede, Türkiye'de Suriyeliler etrafında kurulan söylem, toplumun kendini nasıl tahayyül ettiğine dair bir aynadır: 'kimin yük sayıldığı', 'kimin kardeş görüldüğü' ve 'kimin öncelikli hak sahibi ilan edildiği' bu aynada belirmektedir. Yük–beka–uyumsuzluk eksenindeki dışlayıcı anlatılar ile dinî-ahlaki dayanışmayı öne çıkaran karşı-söylem arasındaki gerilim, yalnız göçmenleri değil, 'biz'in sınırlarını da yeniden çizmektedir. Bu bağlamda, dijital alanda tekrar eden iddialar, Suriyelileri bir "sosyal sorun" nesnesi olarak kurmakta ve bu kurulum kamusal sağduyuya yerleşmektedir (Spector & Kitsuse, 1977; Ibarra & Kitsuse, 1993). Bu nedenle Suriyelilere ilişkin çevrimiçi dil, Türkiye'nin sınıfsal kırılganlıklarını, tarihsel hafızasını ve ideolojik fay hatlarını eşzamanlı olarak görünür kılan bir söylemsel düğüm noktasıdır; düğümün gücü, tam da bu mikro retorikler, mezo kimlik şemaları ve makro bağlamsal dinamiklerin birbirine eklemlenmesinden gelmektedir.

Etik bildirim: sbfdergi@politics.ankara.edu.tr

Benzerlik denetimi: Tamamlandı.

Çıkar çatışması beyanı: Yazar(lar) bir çıkar çatışması beyanında bulunmamıştır.

Kaynakça

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (Gözden geçirilmiş 2. bs.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Allami, H., & Barzegar, N. (2020). Representation of ordinary people in political discourse: An aggregate critical discourse analysis. *International Journal of Society, Culture & Language, 8*(1), 117–128.

Altıntop, M. (2024). Ulusal basında Cumhuriyet'in 100. yılına yönelik haberlerin içerik ve söylem analizi. *İletişim Bilimi Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 97–133.

Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Varieties of discourse: On the study of organizations through discourse analysis. *Human Relations, 53*(9), 1125–1149.

Blumer, H. (1971). Social problems as collective behavior. *Social Problems, 18*(3), 298–306.

Bonikowski, B. (2017). Ethno-nationalist populism and the mobilization of collective resentment. *The British Journal of Sociology, 68*(S1), 181–S213.

Brown, N., & Szeman, I. (2005). What is the multitude? Questions for Michael Hardt and Antonio Negri. *Cultural Studies, 19*(3), 372–387.

Brubaker, R. (2017). Between nationalism and civilizationism: The European populist moment in comparative perspective. *Ethnic and Racial Studies, 40*(8), 1191–1226.

Bruns, A. (2015). Making sense of society through social media. *Social Media + Society, 1*(1). https://doi.org/10.1177/2056305115578679

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Caro, L. P. (2020). *Syrian refugees in the Turkish labour market* (ILO Office in Turkey Report). Uluslararası Çalışma Örgütü. https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_738602/lang--en/index.htm

Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 36*(10), 1565–1586.

Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Uğur Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 2003'te yayımlanmıştır.)

Ceritoğlu, E., Gürcihan Yüncüler, H. B., Torun, H., & Tümen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: Evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of Labor Policy, 6*, Article 5. https://doi.org/10.1186/s40173-017-0082-4

De Genova, N. (2013). "We are of the connections": Migration, methodological nationalism, and "militant research." *Postcolonial Studies, 16*(3), 250–258.

Devran, Y., & Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin dilinden Suriye sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, (25), 35–52.

Doğanay, Ü., & Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı basında Suriyeli "mülteciler": Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye Dergisi, 40*(1), 143–184.

Ekman, M. (2022). The great replacement: Strategic mainstreaming of far-right conspiracy claims. *Convergence, 28*(6), 1504–1523.

Engesser, S., Ernst, N., Esser, F., & Büchel, F. (2017). Populism and social media: How politicians spread a fragmented ideology. *Information, Communication & Society, 20*(8), 1109–1126.

Erdoğan, M., & Kaya, S. (2023). Haberde söylem farklılıkları: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri haberleri üzerine bir analiz. *Afet ve Risk Dergisi, 6*(1), 47–60.

Erdoğan-Öztürk, Y., & Işık-Güler, H. (2020). Discourses of exclusion on Twitter in the Turkish context: #ülkemdesuriyeliistemiyorum (#idontwantsyriansinmycountry). *Discourse, Context & Media, 36*, 100395. https://doi.org/10.1016/j.dcm.2020.100395

Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues, 69*(3), 518–536.

Fairclough, N. (1992). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society, 3*(2), 193–217.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.

Fairclough, N. (2001). Critical discourse analysis as a method in social scientific research. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (ss. 121–138). SAGE.

Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis in transdisciplinary research. İçinde R. Wodak & P. Chilton (Ed.), *A new agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity* (ss. 53–70). John Benjamins.

Fuller, R. C., & Myers, R. R. (1941). The natural history of a social problem. *American Sociological Review, 6*(3), 320–329.

Gee, J. P. (2005). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (2nd ed.). Routledge. (Orijinal eser 1999'da yayımlanmıştır.)

Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. İçinde T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. A. Foot (Ed.), *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society* (ss. 167–193). MIT Press.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). *Geçici koruma*. https://www.goc.gov.tr/gecicikoruma5638

Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 41*, 229–256.

Hamdi, S. A. (2024). Mining misinformation discourse on social media within the ideological square. *Discourse & Society, 35*(1), 32–51.

Hardt, M., & Negri, A. (2003). *İmparatorluk* (A. B. Kurtcebe, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 2000'de yayımlanmıştır.)

Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Çokluk: İmparatorluk çağında savaş ve demokrasi* (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 2004'te yayımlanmıştır.)

Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*. Routledge.

Ibarra, P. R., & Kitsuse, J. I. (1993). Vernacular constituents of moral discourse: An interactionist proposal for the study of social problems. *Social Problems, 40*(4), 457–473.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi. (2025, 1 Ocak). *"İç cepheyi sağlamlaştırma" siyasetinin örtmeye çalıştığı gerçeklerden birisi de iş cinayetleri… 2024 yılında en az 1897 işçi iş cinayetlerinde*

hayatını kaybetti. https://www.isigmeclisi.org/21145-ic-cepheyi-saglamlastirma-siyasetininortmeye-calistigi-gerce

Jäger, S. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (ss. 32–62). SAGE.

Jäger, S., & Maier, F. (2016). Analysing discourses and dispositives: A Foucauldian approach to CDA. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse studies* (3. bs., ss. 112–138). SAGE.

Kalav, A., & Certel Fırat, A. B. (2017). Amerikan sosyal medyasında göçmen karşıtlığı ve dijital nefret söylemi: Twitter özelinde bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 22*(Kayfor15 Özel Sayısı), 2209–2222.

Kazan, F., & Pirçek, S. (2023). Sosyal medyada Suriyeli ve Ukraynalı göçmen imajına karşılaştırmalı bir bakış: Twitter örneği. *Journal of History School (JOHS), 59*, 272–295.

Khalil, H. H. (2020). A pragma-semantic model for ideology identification in political media discourse. *3L: Language, Linguistics, Literature, 26*(4), 41–52.

KhosraviNik, M. (2017). Social media critical discourse studies (SM-CDS). İçinde J. Flowerdew & J. E. Richardson (Ed.), *The Routledge handbook of critical discourse studies* (ss. 582–596). Routledge.

KhosraviNik, M. (2018). Social media techno-discursive design, affective communication and contemporary politics. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences, 11*(4), 427–442.

KhosraviNik, M., & Esposito, E. (2018). Online hate, digital discourse and critique: Exploring digitally-mediated discursive practices of gender-based hostility. *Lodz Papers in Pragmatics, 14*(1), 45–68.

KhosraviNik, M., & Zia, M. (2014). Persian nationalism, identity and anti-Arab sentiments in Iranian Facebook discourses: Critical discourse analysis and social media communication. *Journal of Language and Politics, 13*(4), 755–780.

Lazar, M. M. (2005). Politicizing gender in discourse: Feminist critical discourse analysis as political perspective and praxis. İçinde M. M. Lazar (Ed.), *Feminist critical discourse analysis: Gender, power and ideology in discourse* (ss. 1–28). Palgrave Macmillan.

Malkki, L. H. (1992). National geographic: The rooting of peoples and the territorialization of national identity among scholars and refugees. *Cultural Anthropology, 7*(1), 24–44.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi (S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin, Çev.). *Göç Dergisi, 1*(1), 11–46. (Orijinal çalışma 1993'te yayımlanmıştır.)

Maynard, D. W. (1988). Language, interaction and social problems. *Social Problems, 35*(4), 311–334.

Mazzarella, W. (2010). The myth of the multitude, or, who's afraid of the crowd? *Critical Inquiry, 36*(4), 697–727.

Merriam-Webster. (2024). *Discourse*. İçinde *Merriam-Webster.com dictionary*. https://www.merriam-webster.com/dictionary/discourse

Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: Positioning of the approaches to CDA. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (ss. 14–31). SAGE.

Miller, G. (2018). Reflections on constructing social problems. *SocietàMutamentoPolitica: Rivista Italiana di Sociologia, 9*(18), 81–98.

Mohammed, A. M. N., & Elnadeef, E. A. E. (2024). Debunking the hatred speech among Sudanese YouTubers: A socio-cognitive critical discourse analysis. *Asian Journal of Applied Science and Technology, 8*(1), 1–12.

Moschopoulos, G. (2023). *Gender, sexuality, race, nationality, and religion in Greek education: A critical discourse analysis of a political education schoolbook* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Södertörn University.

Nahdi, K., & Taufiq, T. M. (2023). Nationality discursive of Hamzanwadi: A sociocognitive CDA perspective. *Multicultural Education, 20*(5), 161–171.

Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology, 2*(2), 175–220.

Oxford University Press. (2024). *Discourse*. İçinde *Oxford Learner's Dictionary*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/discourse

Othman, A. R., & Salih, S. M. (2022). The relationship between structure of discourse and structure of ideology: A socio-cognitive perspective. *Koya University Journal of Humanities and Social Sciences, 5*(1), 147–158.

Özkan, G., & Cem, S. (2023). Hürriyet gazetesindeki kadına yönelik şiddet haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi ile analizi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (13), 45–69.

Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.

Pfohl, S. (1985). Toward a sociological deconstruction of social problems. *Social Problems, 32*(3), 228–232.

Reisigl, M., & Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination: Rhetorics of racism and antisemitism*. Routledge.

Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (2. bs., ss. 87–121). SAGE.

Romano, M. (2021). Creating new discourses for new feminisms: A critical sociocognitive approach. *Language & Communication, 81*, 59–67.

Schneider, J. W. (1985). Social problems theory: The constructionist view. *Annual Review of Sociology, 11*, 209–229.

Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. Paradigma Yayınları.

Spector, M. (2019). Constructing social problems forty years later. *The American Sociologist, 50*(4), 519–536.

Spector, M., & Kitsuse, J. I. (1977). *Constructing social problems*. Cummings Publishing Company.

Tiryaki, S. (2022). Türk basınında göçmen, sığınmacı ve mülteci haberleri üzerine bir inceleme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 124–156.

Türk Dil Kurumu. (2024). *Söylem*. İçinde *Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr/?kelime=söylem

Tüfekçi, Z. (2015). Algorithmic harms beyond Facebook and Google: Emergent challenges of computational agency. *Colorado Technology Law Journal, 13*(1), 203–218.

van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press*. Routledge.

van Dijk, T. A. (1992). Discourse and the denial of racism. *Discourse & Society, 3*(1), 87–118.

van Dijk, T. A. (1993a). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society, 4*(2), 249–283.

van Dijk, T. A. (1993b). *Elite discourse and racism*. SAGE.

van Dijk, T. A. (1996a). Power and the news media. İçinde D. L. Paletz (Ed.), *Political communication in action: States, institutions, movements, audiences* (ss. 9–36). Hampton Press.

van Dijk, T. A. (1996b). Discourse, power and access. İçinde C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Ed.), *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis* (ss. 84–104). Routledge.

van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. SAGE Publications.

van Dijk, T. A. (2006a). Discourse and manipulation. *Discourse & Society, 17*(3), 359–383.

van Dijk, T. A. (2006b). Discourse, context and cognition. *Discourse Studies, 8*(1), 159–177.

van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: A sociocognitive approach*. Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (2014). *Discourse, cognition, society* [Yayımlanmamış elyazması]. https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2014-Discourse-cognition-society.pdf

Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (ss. 63–94). SAGE.

Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. SAGE Publications.

Wodak, R., & Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. İçinde R. Wodak & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (2. bs., ss. 1–33). SAGE.

Wodak, R., & Weiss, G. (2005). Analyzing European Union discourses: Theories and applications. İçinde R. Wodak & P. Chilton (Ed.), *A new agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity* (ss. 121–135). John Benjamins.

Yalçın, V. İ. (2023). Donald Trump'ın söylemlerinde göçmen karşıtlığı ve ırkçılık: Popülizm perspektifinden eleştirel söylem analizi. *ULİSA: Uluslararası Çalışmalar Dergisi, 7*(1), 1–18.

Yılmaz, D., & Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(1), 117–139.

Yılmaz, Z. (2012). *Yoksulları ne yapmalı? Sosyal sorunun yönetimi, belirsizliğin keşfi ve yarınsızlık*. Dipnot Yayınları.